

Upravljanje diskovima

Kategorije ulazno-izlaznih uređaja

- Ulazni-izlazni uređaji mogu se grupirati u tri kategorije:

Ljudski čitljivi

- Pogodno za komunikaciju s korisnikom računala
- Pisači, terminali, video prikaz, tipkovnica, miš

Strojno čitljivi

- Pogodno za komunikaciju s elektroničkom opremom
- Diskovni pogoni, USB ključevi, senzori, kontroleri

Komunikacijski

- Pogodno za komunikaciju s udaljenim uređajima
- Modemi, upravljački programi za digitalne linije

Razlike u ulazno-izlaznim uređajima

- Uređaji se razlikuju u brojnim područjima:

Brzina prijenosa podataka

- Postoje razlike između brzina prijenosa podataka

Primjena

- Ovisi o uređaju na koji se stavlja

Složenost kontrole

- Učinak na operativni sustav ovisi i složenosti ulazno-izlaznog modula koji kontrolira uređaj

Jedinica prijenosa

- Podaci se mogu prenositi kao tok ili u većim blokovima

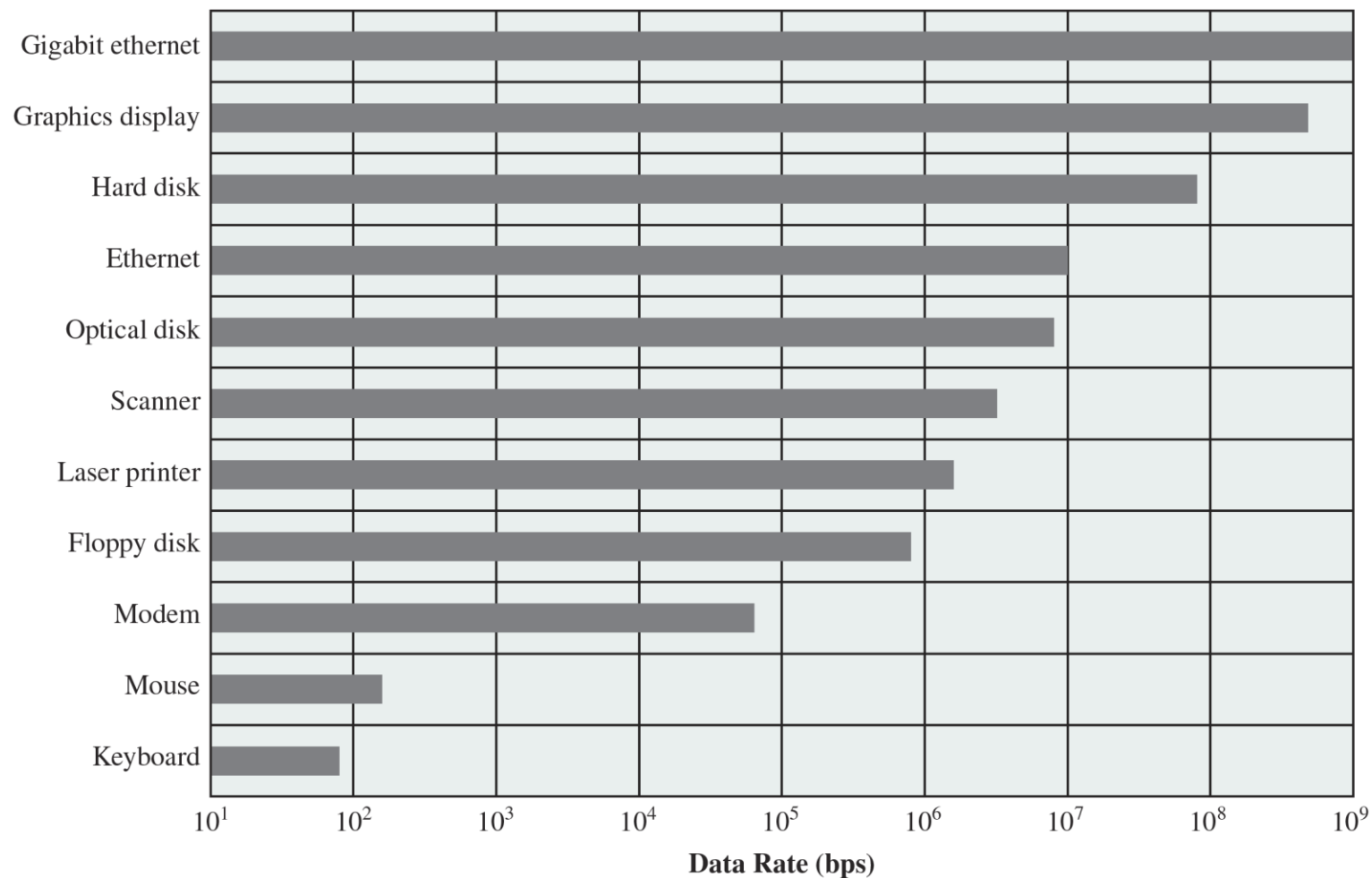
Prikaz podataka

- Različiti uređaji koriste različite sheme kodiranja podataka

Uvjeti pogreške

- Priroda pogrešaka, način na koji se prijavljuju

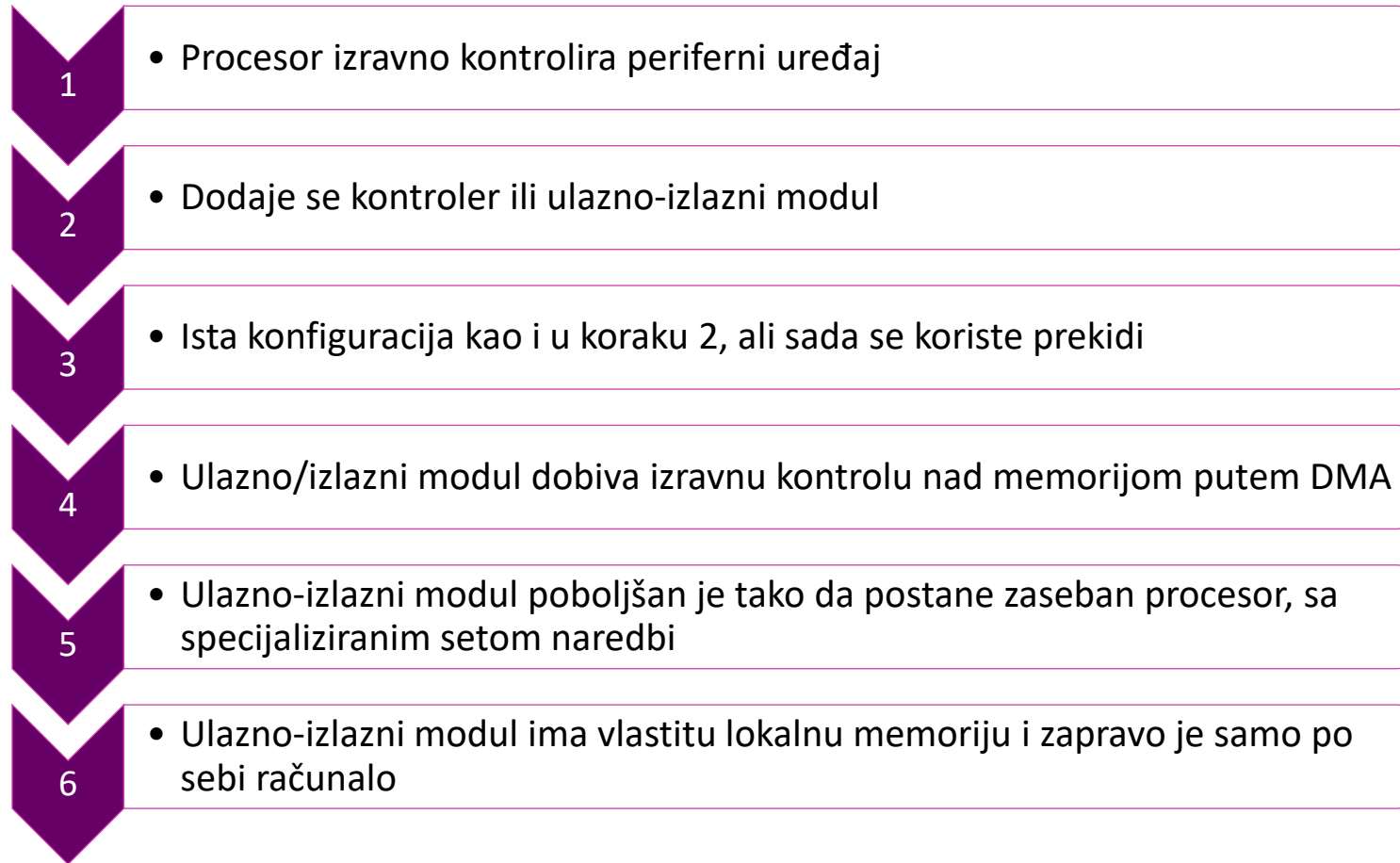
Uobičajene brzine prijenosa podataka

Organizacija ulazno/izlaznog sučelja

- Programirano ulazno/izlazno sučelje
 - Procesor izdaje ulazno/izlaznu naredbu u ime procesa ulazno-izlaznom modulu; taj proces tada zauzet čeka da se operacija dovrši prije nastavka
- Prekidno ulazno/izlazno sučelje
 - Procesor izdaje ulazno-izlaznu naredbu u ime procesa
 - Ako se ne blokira – procesor nastavlja izvršavati upute iz postupka koji je izdao ulazno-izlaznu naredbu
 - Ako se blokira - sljedeća uputa koju procesor izvršava je iz OS-a, što će trenutni proces staviti u blokirano stanje i izvršavati drugi proces
- Izravnog pristupa memoriji (DMA)
 - DMA modul kontrolira razmjenu podataka između glavne memorije i ulazno-izlaznog modula

Evolucija ulazno/izlazne funkcije

Ciljevi dizajna

Efikasnost

- Veliki naponi u I/O dizajnu
- Važno jer su ulazno-izlazne operacije često usko grlo
- Većina I/O uređaja izuzetno je spora u usporedbi s glavnim memorijom i procesorom
- Područje na kojem se najviše radi je komunikacija s diskovima

Općenitost

- Poželjno je postupati sa svim uređajima na ujednačen način
- Odnosi se na način na koji procesi prikazuju ulazno-izlazne uređaje i način na koji operativni sustav upravlja ulazno-izlaznim uređajima
- Raznolikost uređaja otežava postizanje istinske općenitosti
- Korištenje hijerarhijskog, modularnog pristupa dizajnu funkcije ulazno-izlazne funkcije
-

Međupohranjivanje

- Kako bi se izbjegli gubitci i neučinkovitost, ponekad je prikladno izvršiti prijenose ulaza prije podnošenja zahtjeva i izvršiti izlazne prijenose neko vrijeme nakon podnošenja zahtjeva

Uređaj orijentiran blokove

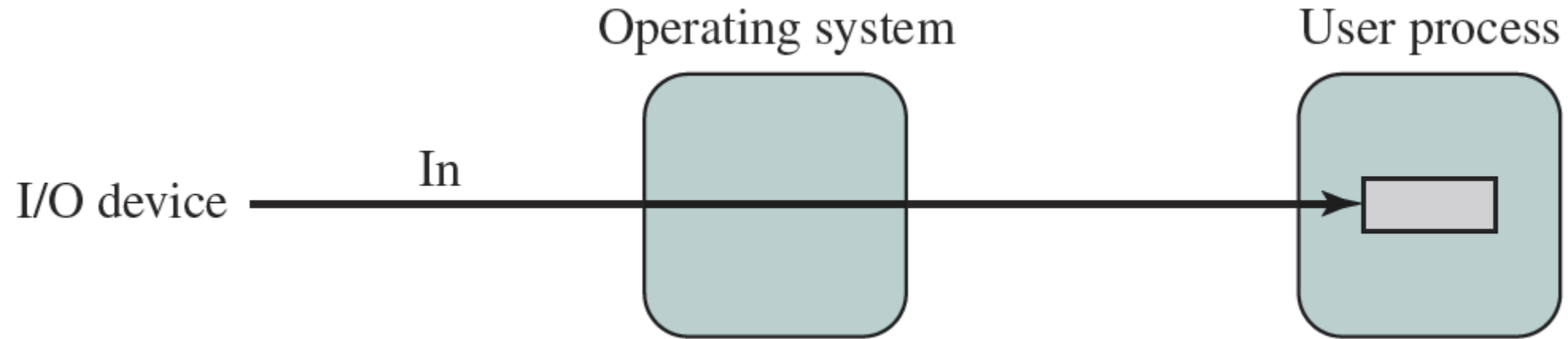
- Pohranjuje informacije u blokove koji su obično fiksne veličine
- Prijenosi se vrše jedan po jedan blok
- Moguće je referencirati podatke prema broju bloka
- Primjeri su diskovi i USB ključevi

Uređaj orijentiran na tokove

- Prenosi podatke kao tok bajtova
- Nema strukture bloka
- Primjeri su terminali, pisači, komunikacijski priključci, miš i drugi pokazivački uređaji te većina drugih uređaja koji nisu sekundarna pohrana

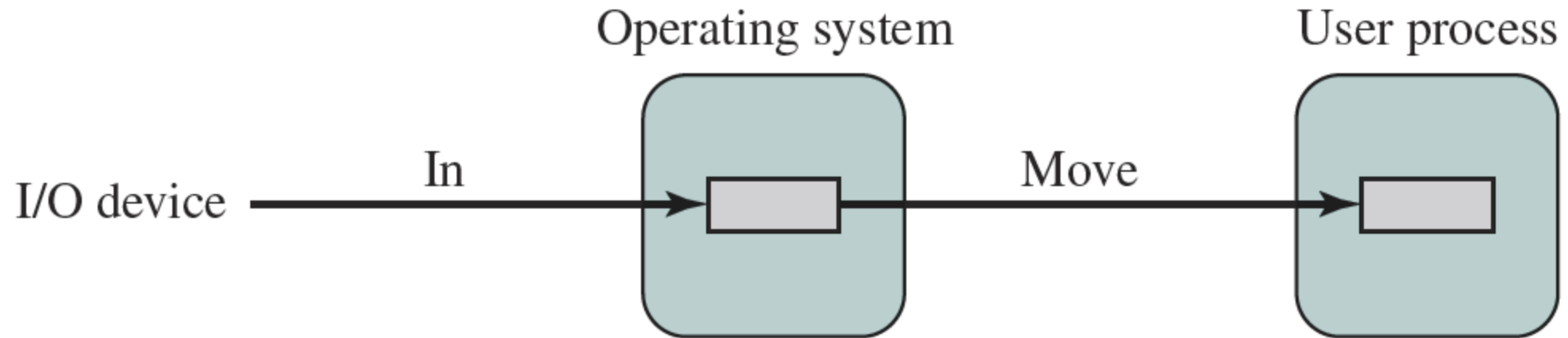
Bez međuspremnik

- Bez međuspremnik, OS izravno pristupa uređaju kada mu je to potrebno

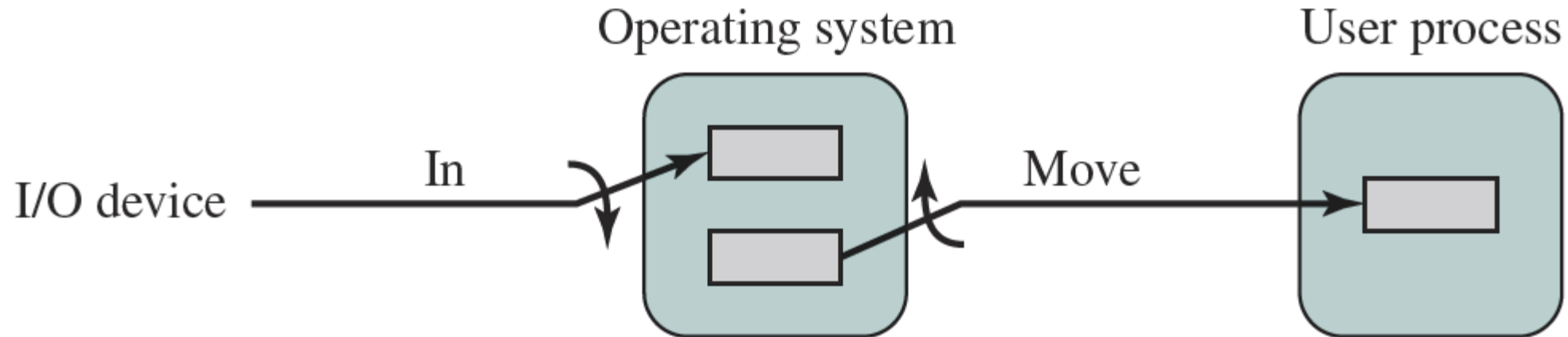
Jedan međuspremnik

- Najjednostavnija vrsta podrške koju operativni sustav može pružiti
- Kada korisnički proces izda ulazno/izlazni zahtjev, OS operaciji dodjeljuje međuspremnik u sistemskom dijelu glavne memorije

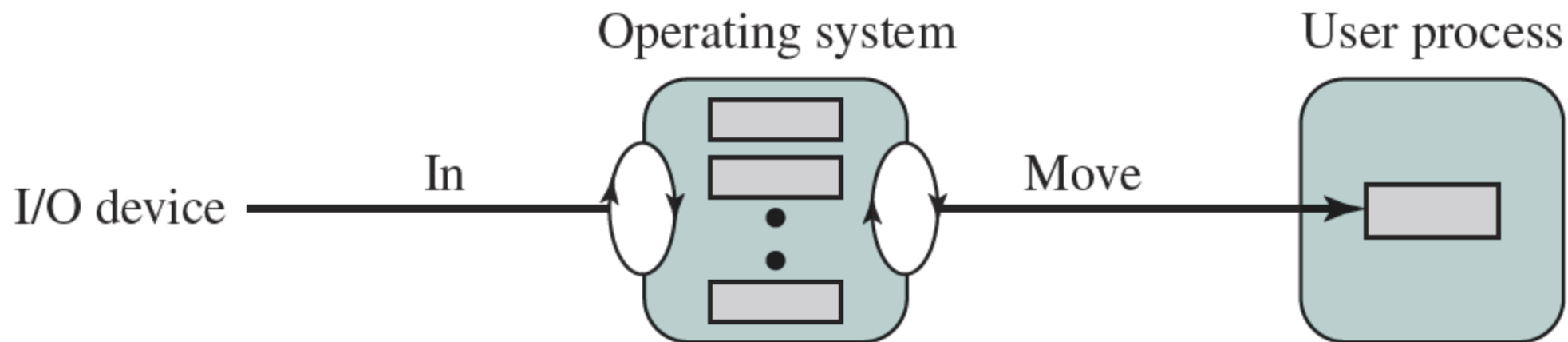
Dvostruki međuspremnik

- Dodjeljivanje dva systemska međuspremnika operaciji
- Proces sada prenosi podatke u ili iz jednog međuspremnika dok operativni sustav prazni ili ispunjava drugi međuspremnik
- Poznato i kao zamjena međuspremnika

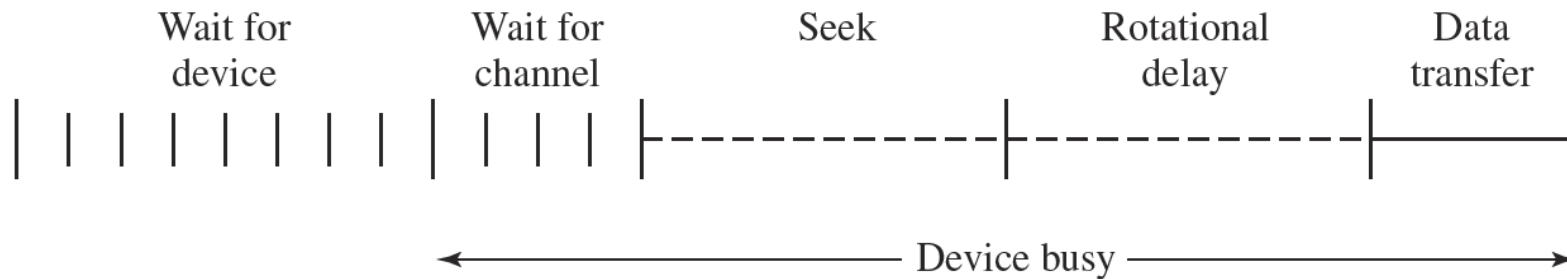
Kružni međuspremnik

- Kada se koristi više od dva međuspremnika, prikupljanje međuspremnika naziva se kružnim zaštitnim slojem
- Svaki pojedinačni međuspremnik je jedna jedinica u kružnom međuspremniku

Parametri performansi diska

- Stvarni detalji ulazno-izlazne operacije diska ovise o:
 - Računalnom sustavu
 - Operativnom sustavu
 - Prirodi ulazno-izlaznog kanala i hardvera kontrolera diska

Parametri performansi diska

- Kada diskovni pogon radi, disk se okreće konstantnom brzinom
- Za čitanje ili pisanje glave mora biti postavljena na željenoj stazi i na početku željenog sektora na toj stazi
- Odabir staze uključuje pomicanje glave u pokretnom sustavu ili elektronički odabir jedne od glava na sustavu s fiksnom glavom
- Na pokretnom sustavu vrijeme potrebno za pozicioniranje glave na stazi poznato je kao vrijeme traženje (*seek time*)
- Vrijeme potrebno da početak sektora dođe do glave poznato je kao rotacijsko kašnjenje
- Zbroj vremena traženja i kašnjenja rotacije jednak je vremenu pristupa

Vrijeme traženja

- Vrijeme potrebno za premještanje diskne ruke na traženi zapis
- Sastoji se od dvije ključne komponente:
 - Početno vrijeme pokretanja
 - Vrijeme potrebno za prelazak staze koje se moraju prijeći nakon što je pristupna ruka u stazi
- Vrijeme poravnanja
 - Vrijeme nakon pozicioniranja glave iznad ciljne staze dok se ne potvrdi identifikacija
- Mnogo poboljšanja dolazi od manjih i lakših komponenti diska
- Tipičan prosjek vremena traženja na suvremenim tvrdim diskovima je ispod 10ms

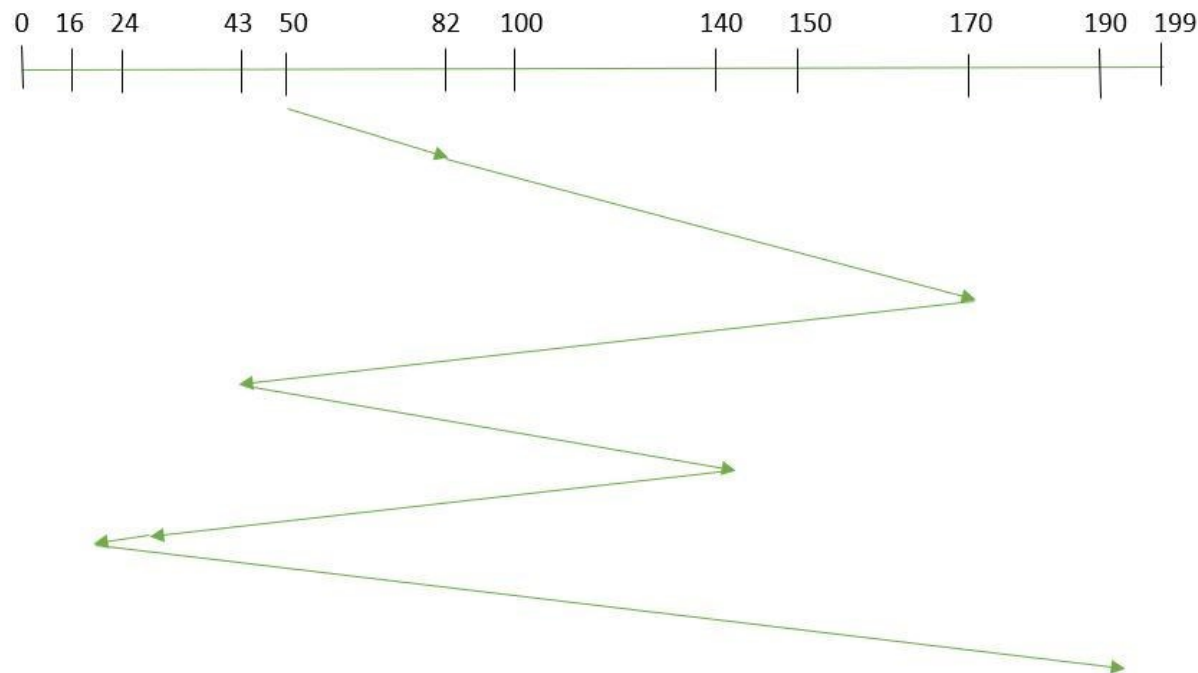
Performanse diska

- Rotacijsko kašnjenje
 - Vrijeme potrebno da se adresirano područje diska rotira u položaj na kojem mu može pristupiti glava za čitanje/pisanje
 - Diskovi se okreću brzinom od 3.6000 o/min do 15.000 o/min

First Come – First Serve (FCFS – FIFO)

- Procesi u sekvencijalnom redoslijedu
- Pošteno prema svim procesima
- Približno nasumično zakazivanje performansi ako postoji mnogo procesa koji se natječu

Trenutna pozicija glave za čitanje/pisanje je: 50
Redoslijed zahtjeva je: 82, 170, 43, 140, 24, 16, 190

Ukupno vrijeme traženja $= (82-50) + (170-82) + (170-43) + (140-43) + (140-24) + (24-16) + (190-16) = 642$ | Prosječna duljina traženja $= 91.7$

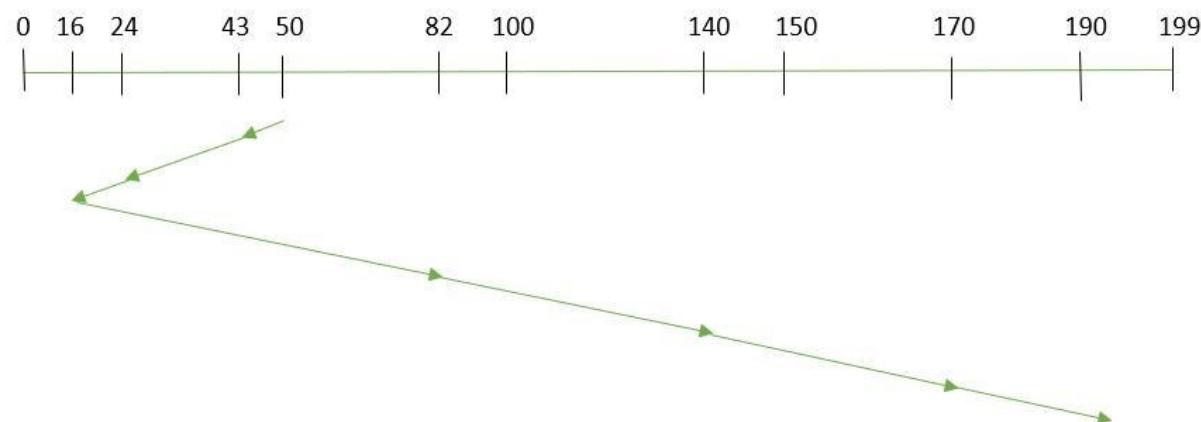
Prioritet (PRI)

- Kontrola zakazivanja je izvan kontrole softvera za upravljanje diskovima
- Cilj nije optimizirati korištenje diska, već ispuniti druge ciljeve
- Kratke obrade i interaktivni poslovi imaju veći prioritet
- Pruža dobro interaktivno vrijeme odziva
- Dulji poslovi možda će morati čekati pretjerano dugo
- Loša politika za sustave baza podataka

Shortest Seek Time First (SSTF)

- Odabere ulazno/izlazni zahtjev diska koji zahtijeva najmanje pomicanje ruke diska s trenutnog položaja
- Uvijek odabere minimalno vrijeme traženja
- Ako je isto na obje stranenastavlja se kretati u istom smjeru

Trenutna pozicija glave za čitanje/pisanje je: 50
Redoslijed zahtjeva je: 82, 170, 43, 140, 24, 16, 190

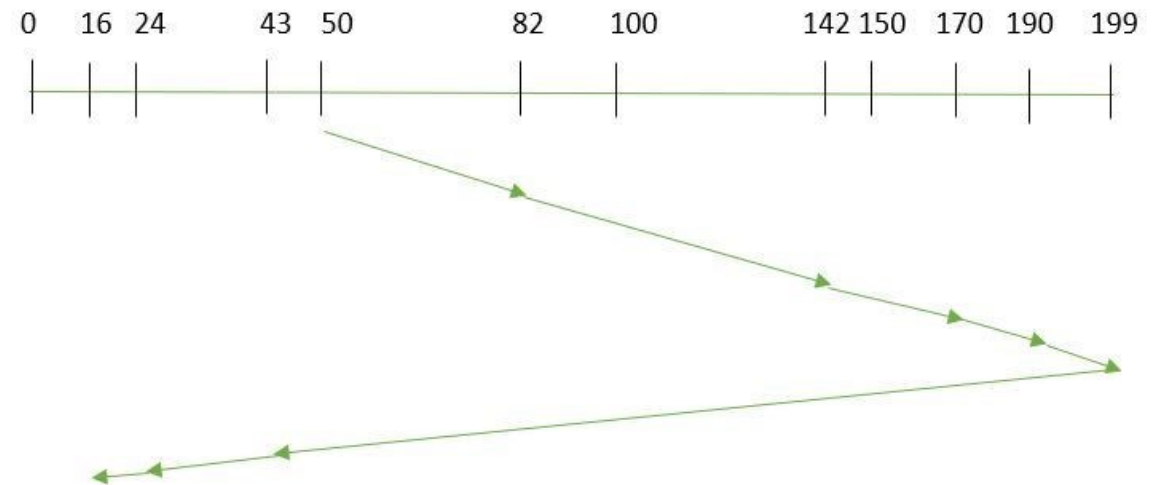

Ukupno vrijeme traženja = $(50-43)+(43-24)+(24-16)+(82-16)+(140-82)+(170-140)+(190-170) = 208$ | Prosječna duljina traženja = 29.7

SCAN

- Poznat i kao algoritam dizala
- Ruka se kreće samo u jednom smjeru
 - Zadovoljava sve nepodmirene zahtjeve dok ne dođe do posljednjeg zapisa na disku, a zatim kreće u suprotnom smjeru
- Favorizira mjesta čiji su zahtjevi za staze najbliže najdubljim i najudaljenijim stazama i pogoduje najnovijim zahtjevima

Trenutna pozicija glave za čitanje/pisanje je: 50 kreće se prema kraju
Redoslijed zahtjeva je: 82.170, 43.140, 24.16.190

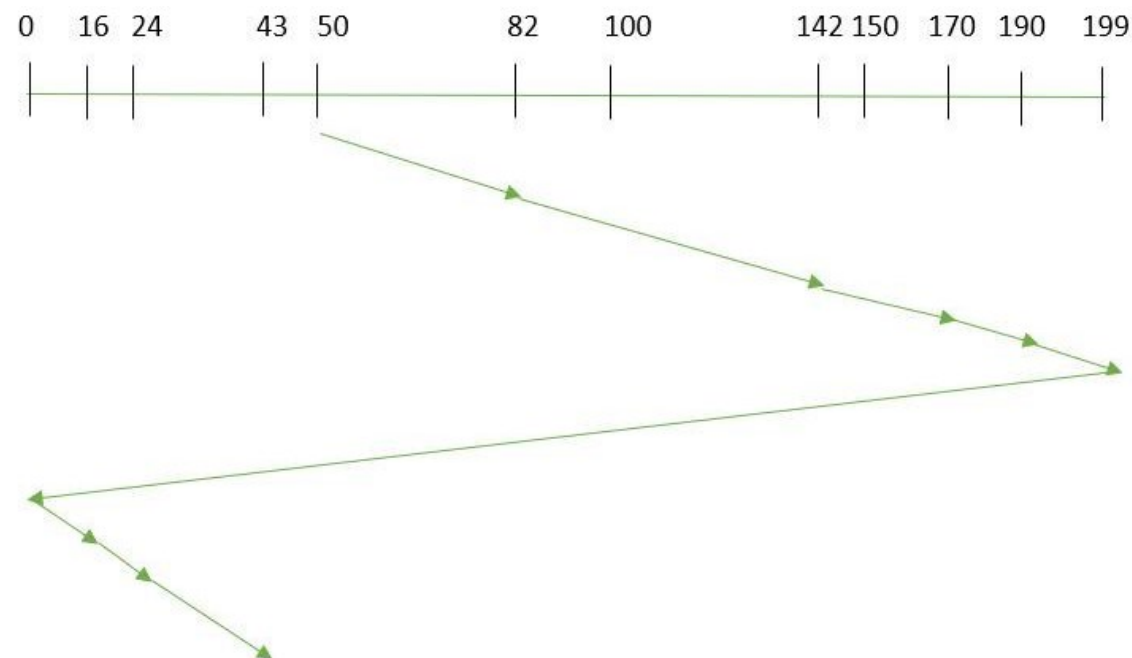

Ukupno vrijeme traženja = $(199-50)+(199-16) = 332$ | Prosječna duljina traženja = 47.4

C-SCAN (Circular SCAN)

- Ograničava skeniranje samo u jednom smjeru
- Kada je posljednji blok pročitao u jednom smjeru, ruka se vraća na suprotni kraj diska i ponovno čita podatke u istom smjeru

Trenutna pozicija glave za čitanje/pisanje je: 50 kreće se prema kraju
Redoslijed zahtjeva je: 82.170, 43.140, 24.16.190

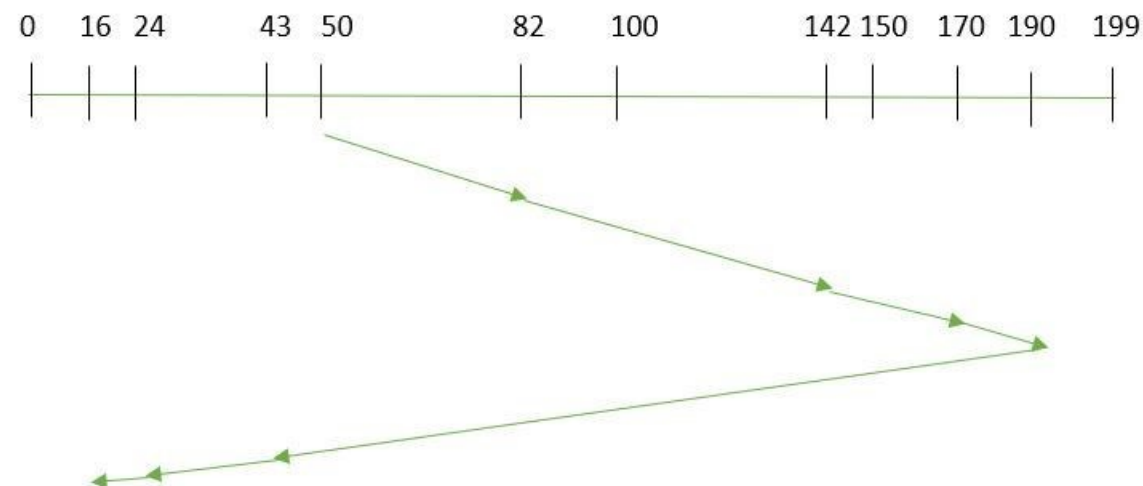

Ukupno vrijeme traženja = $(199-50)+(199-0)+(43-0) = 391$ | Prosječna duljina traženja = 55.8

LOOK

- Sličan je algoritmu SCAN, osim razlike da ruka unatoč odlasku na kraj diska ide samo na posljednji zahtjev koji treba pročitati i zatim mjenja svoj smjer

Trenutna pozicija glave za čitanje/pisanje je: 50 kreće se prema kraju
Redoslijed zahtjeva je: 82.170, 43.140, 24.16.190

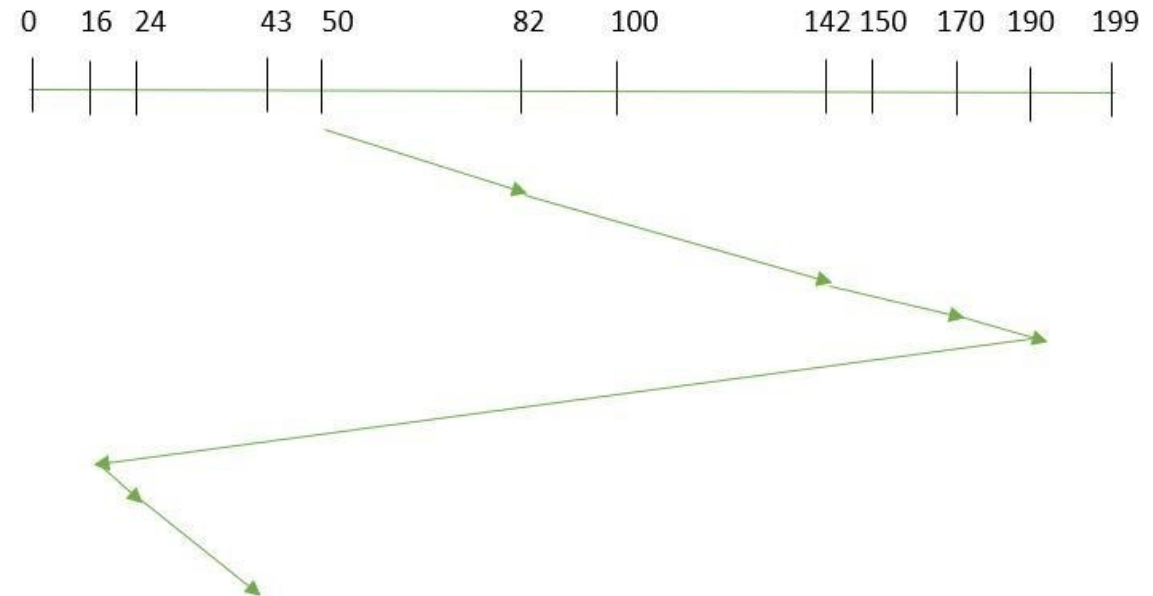

Ukupno vrijeme traženja = $(190-50)+(190-16) = 314$ | Prosječna duljina traženja = 44.8

C-LOOK

- C-LOOK je sličan C-SCAN algoritmu.
- U C-LOOK-u ruka unatoč odlasku na kraj ide samo do posljednjeg zahtjeva koji treba pročitati, a zatim ide na skače na suprotni zahtjev na drugom kraju diska.

Trenutna pozicija glave za čitanje/pisanje je: 50 kreće se prema kraju
Redoslijed zahtjeva je: 82.170, 43.140, 24.16.190

Ukupno vrijeme traženja = $(190-50)+(190-16)+(43-16) = 341$ | Prosječna duljina traženja = 48.7

N-Step-SCAN

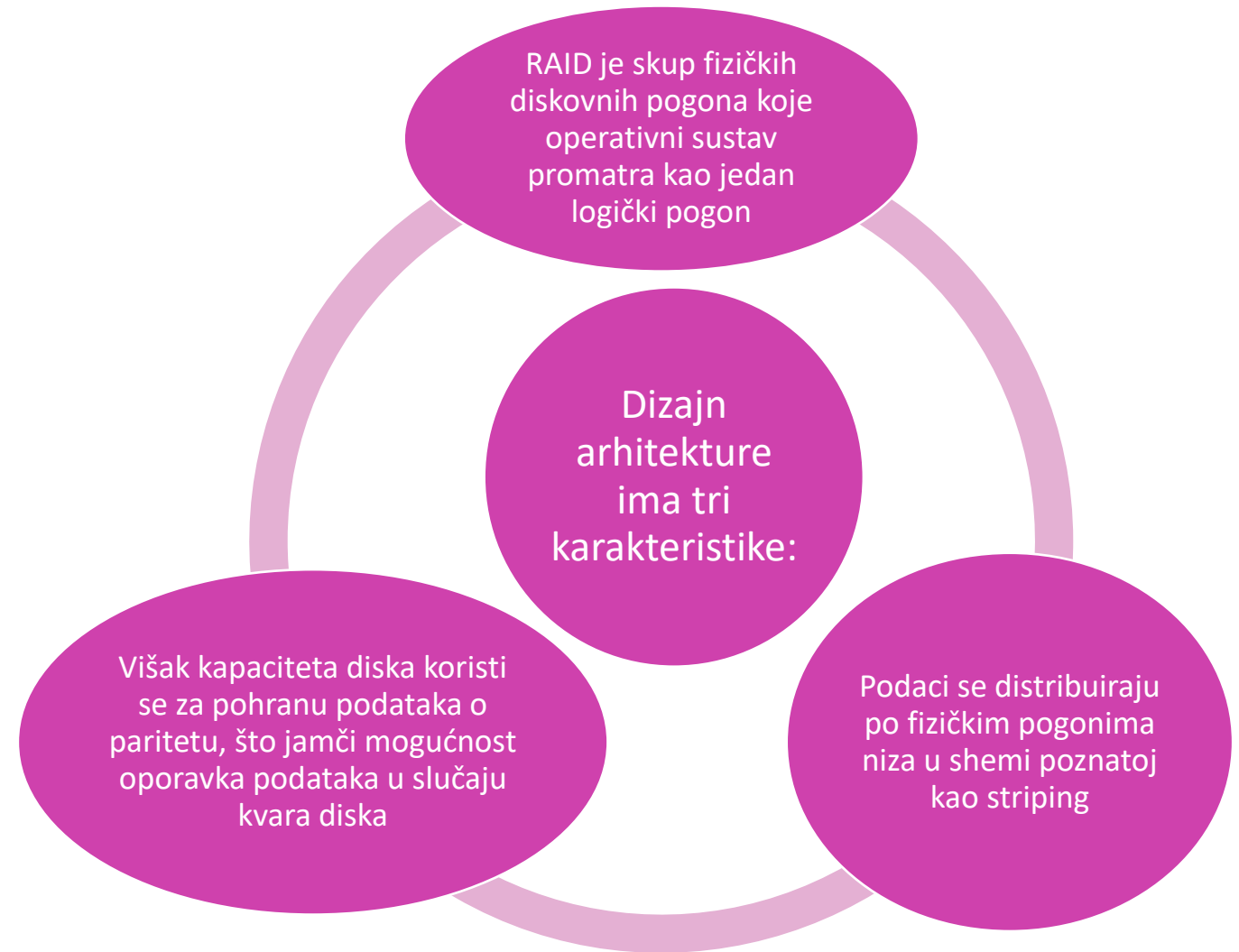
- Segmentira red čekanja zahtjeva za diskom u više redova čekanja duljine N
- Redovi čekanja se obrađuju jedan po jedan pomoću SCAN-a
- Dok se red čekanja obrađuje, novi zahtjevi dodaju se u neki drugi red čekanja
- Ako je na kraju skeniranja dostupno manje od N zahtjeva, svi se obrađuju sljedećim skeniranjem

FSCAN

- Koristi dva reda čekanja
- Kada skeniranje započne, svi zahtjevi su u jednom od redova čekanja, dok je drugi prazan
- Tijekom skeniranja svi novi zahtjevi stavljaju se u drugi red čekanja
- Dostava novih zahtjeva odgađa se dok se ne obrade svi stari zahtjevi

RAID

- Redundantni niz neovisnih diskova
- Sastoji se od sedam razina, od nule do šest

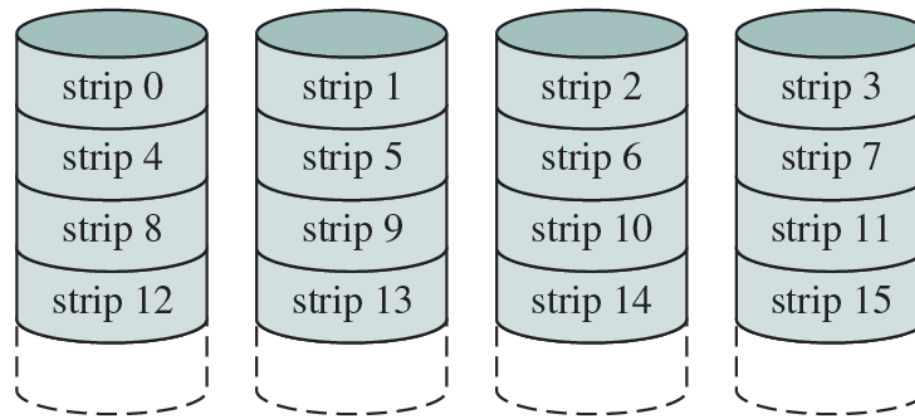

RAID

- Izraz je izvorno skovan u radu skupine istraživača sa Sveučilišta California na Berkeleyu.
 - U radu su navedene različite konfiguracije i aplikacije te uvedene definicije RAID razina
- Strategija koristi više diskovnih pogona i distribuira podatke na takav način da omogućuje istovremeni pristup podacima s više pogona
 - Poboljšava ulazno-izlazne performanse i omogućuje lakše povećanje kapaciteta
- Jedinostveni doprinos je učinkovito rješavanje potrebe za redudancijom
- Koristi pohranjene podatke pariteta koji omogućuju oporavak podataka izgubljenih kvarom na diska

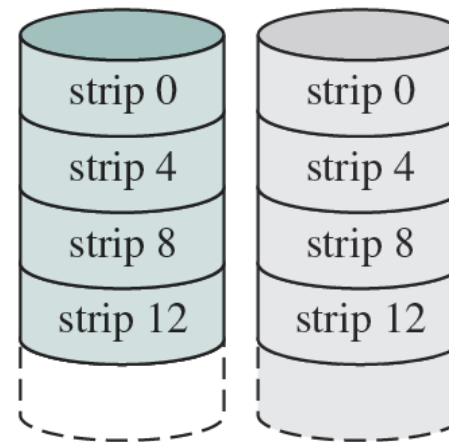
RAID Level 0

- Nije pravi RAID jer ne uključuje redundanciju za pružanje zaštite podataka
- Podaci o korisniku i sustavu raspoređeni su na svim diskovima u polju
- Logički disk podijeljen je na trake

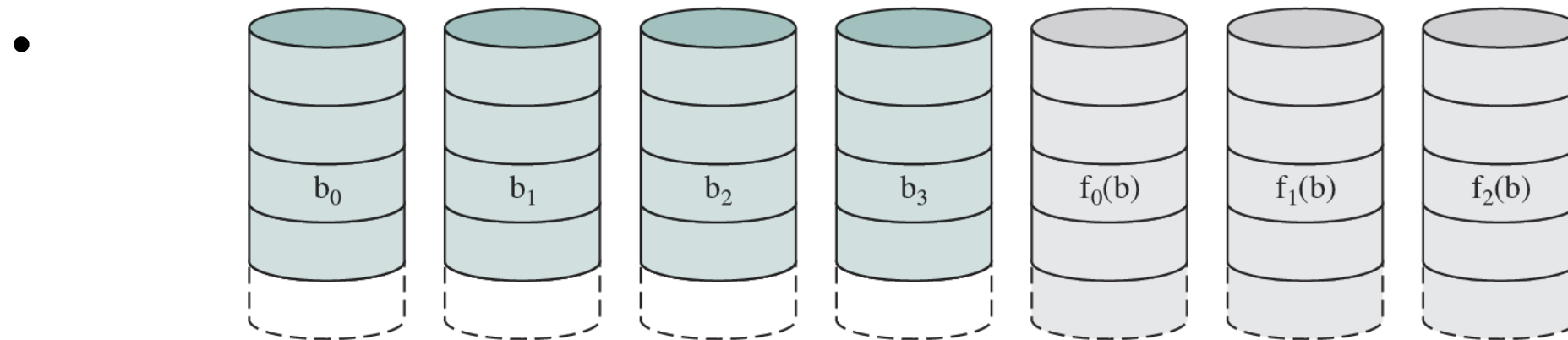
RAID Level 1

- Redundancija se postiže jednostavnim dupliciranjem svih podataka
- Ne postoji "kazna za pisanje"
- Kada se disk pokvari, podacima se i dalje može pristupiti s drugog diska
- Glavni nedostatak je trošak

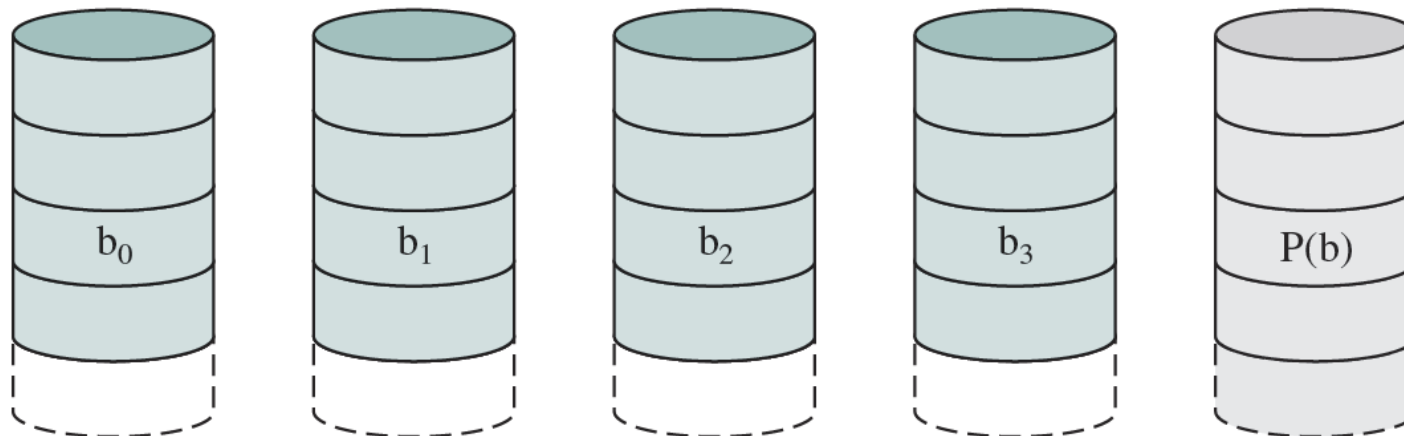
RAID Level 2

- Koristi tehniku paralelnog pristupa
- Koriste se podatkovne pruge
- Obično se koristi hamming kôd
- Učinkovit izbor u okruženju u kojem se pojavljuju dosta grešaka na diskovima

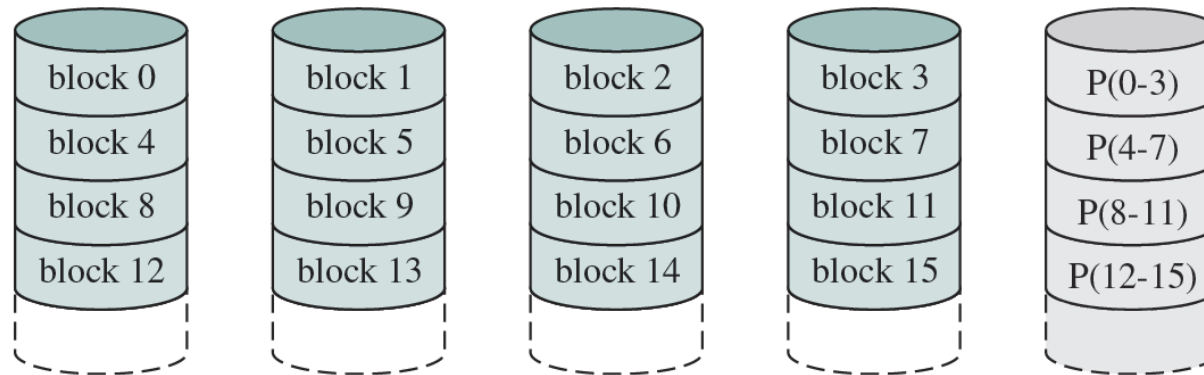
RAID Level 3

- Potreban je samo jedan redundantni disk, bez obzira na veličinu polja diskova
- Koristi paralelni pristup, s podacima distribuiranim u malim trakama
- Može postići vrlo visoke brzine prijenosa podataka

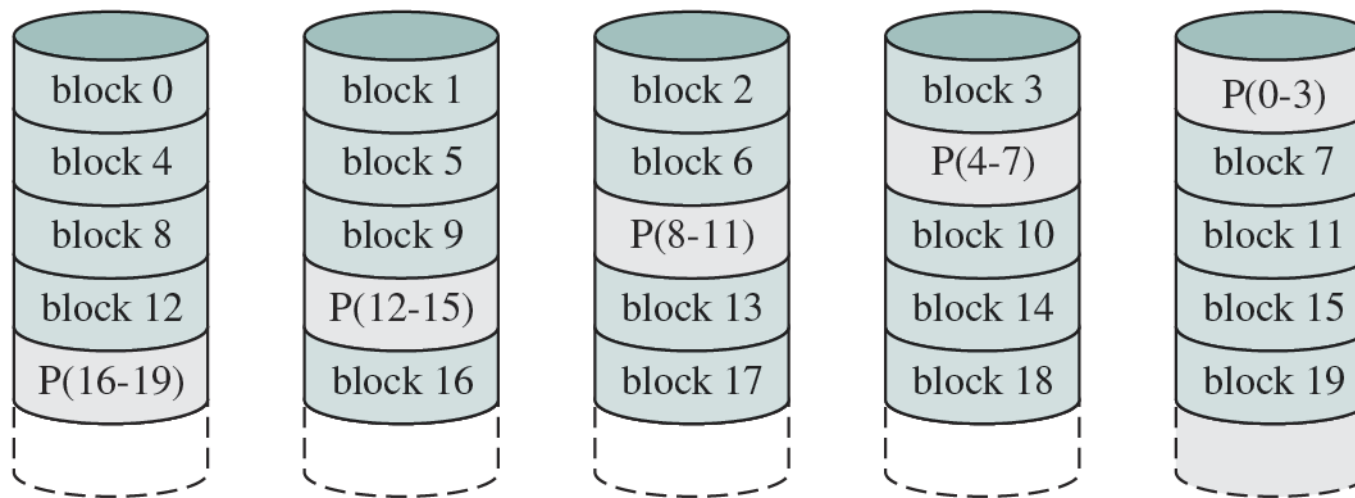
RAID Level 4

- Koristi neovisnu tehniku pristupa
- Bit-po-bit paritetna traka izračunava se na odgovarajućim trakama na svakom podatkovnom disku, a paritetni bitovi pohranjuju se u odgovarajuću traku na paritetnom disku
- Uključuje kaznu za pisanje kada se izvrši zahtjev za pisanjem male veličine

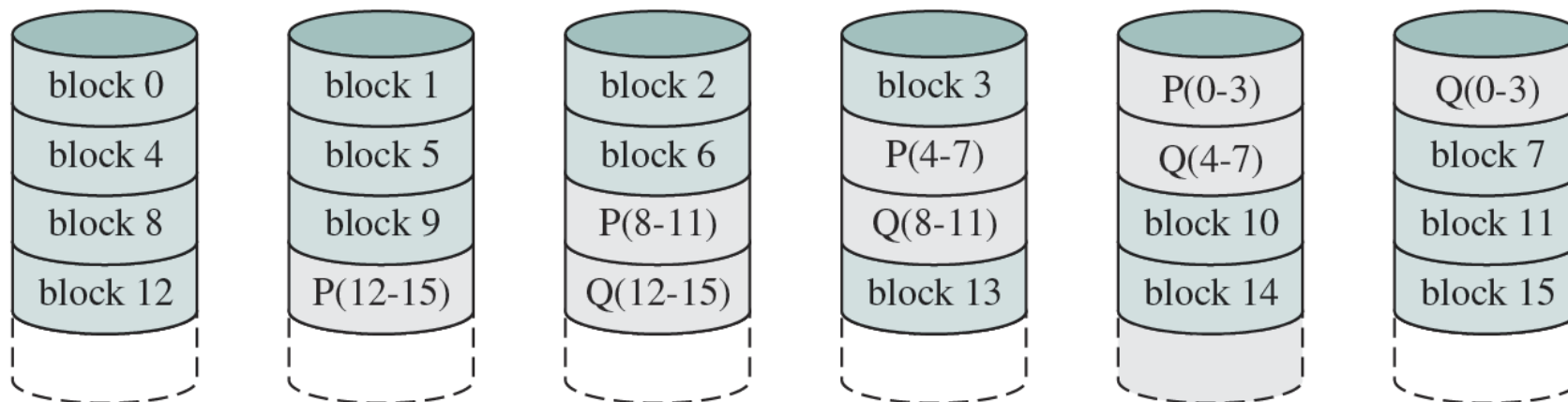
RAID Level 5

- Slično RAID-4, ali distribuira paritetne bitove na svim diskovima
- Tipična dodjela je shema kružnog pisanja
- Ima obilježje da gubitak bilo kojeg diska ne rezultira gubitkom podataka

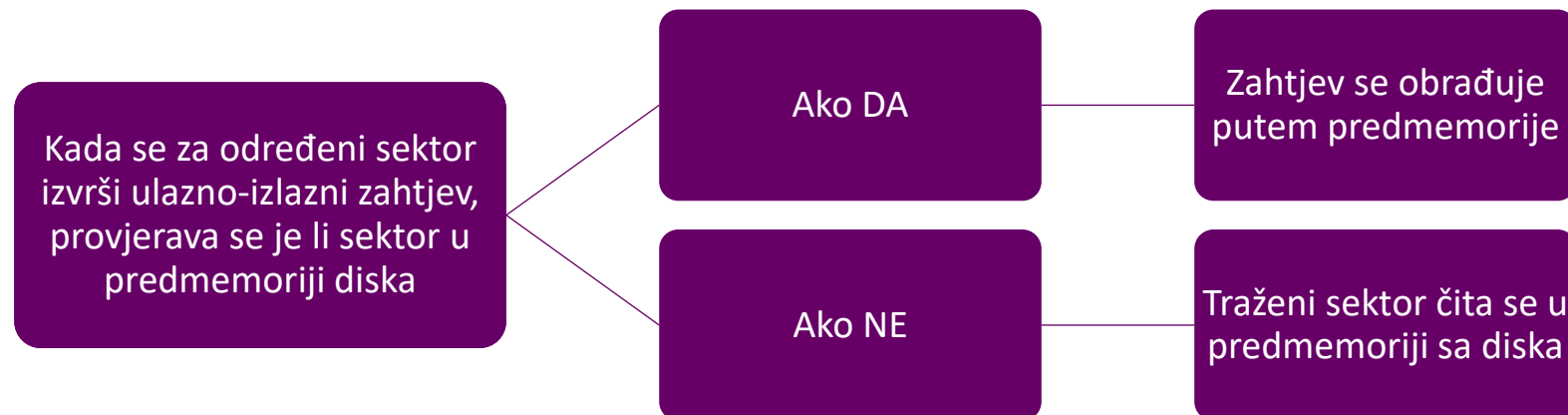
RAID Level 6

- Dva različita izračuna pariteta provode se i pohranjuju u zasebne blokove na različitim diskovima
- Pruža izuzetno visoku dostupnost podataka
- Snosi značajnu kaznu za pisanje jer svako pisanje utječe na dva bloka pariteta

Predmemorija diskova

- Predmemorija je manja i brža od glavne memorije i postavljena je između glavne memorije i procesora
- Smanjuje prosječno vrijeme pristupa memoriji iskorištavanjem načela lokaliteta
- Predmemorija diska je međuspremnik u glavnoj memoriji za diskovne sektore
- Sadrži kopiju nekih sektora na disku

Least Recently Used (LRU)

- Najčešće korišten algoritam koji se bavi zamjenom
- Zamijenjen je blok koji je najduže bio u predmemoriji bez njegova korištenja
- Pokazivači upućuje na predmemoriju
 - Posljednji referentni blok nalazi se na vrhu stoga
 - Kada se blok referencira ili unosi u predmemoriju, on se postavlja na vrh stoga

Least Frequently Used (LFU)

- Zamijenjen je blok koji ima najmanje korištenja
- Brojač je povezan sa svakim blokom
- Brojač se povećava svaki put kada se pristupi bloku
- Kada je potrebna zamjena, odabire se blok s najmanjim brojem

UNIX predmemorija međuspremnika

- U osnovi je predmemorija diska
 - Ulazno/izlazne operacije s diskom obrađuju se kroz predmemoriju međuspremnika
- Prijenos podataka između predmemorije međuspremnika i korisničkog procesnog prostora uvijek se događa pomoću DMA-a
 - Ne troši nikakve cikluse procesora
 - Koristi cikluse sabirnice
- Održavaju se tri popisa:
 - Besplatni popis
 - Popis svih djelova predmemorije dostupnih za dodjelu
 - Popis uređaja
 - Popis svih međuspremnika koji su trenutno povezani sa svakim diskom
 - Ulazno/izlazni red upravljačkog programa
 - Popis međuspremnika koji se izvršavaju ili čekaju ulazno/izlazno operacije na uređaju

Red čekanja znakova

Koriste ga uređaji orijentirani na znakove

Terminali i pisači

Zapisan ulazno-izlaznim uređajem i pročitano procesom ili obrnuto

Koristi se model proizvođača/potrošača

Redovi čekanja znakova mogu se čitati samo jednom

Kako se svaki znak pročita, briše se

Bez međuspreminika

- DMA između uređaja i procesnog prostora
- To je uvijek najbrža metoda za proces izvođenja
- Proces je zaključan u glavnoj memoriji i ne može se zamijeniti
- Ulazno-izlazni uređaj povezan je s postupkom za vrijeme trajanja prijenosa, što ga čini nedostupnim za druge procese

Linux

- Vrlo slično implementacijama UNIX-a
- Povezuje posebnu datoteku sa svakim upravljačkim programom ulazno-izlaznog uređaja
- Prepoznaju se blok, znakovi i mrežni uređaji
- Zadani raspored diska u Linuxu 2.4 je Linux Elevator

Za Linux 2.6 algoritam Dizala povećan je s dva dodatna algoritma:

- Posljednim rokom (Deadline) ulazno/izlaznim planerom
- Iščekivanjem (Anticipatory) ulazno/izlaznim planerom

Elevator planer

- Održava jedan red čekanja za zahtjeve za čitanje i pisanje na disku te obavlja funkcije sortiranja i spajanja u redu čekanja
- Kada se novi zahtjev doda u red čekanja, četiri operacije razmatraju se redoslijedom:
 - Ako se zahtjev odnosi na isti sektor na disku ili neposredno susjedni sektor na neriješeni zahtjev u redu čekanja, tada se postojeći zahtjev i novi zahtjev spajaju u jedan zahtjev
 - Ako je zahtjev u redu čekanja dovoljno star, novi se zahtjev umeće na rep reda čekanja
 - Ako postoji odgovarajuće mjesto, novi zahtjev se umeće sortiranim redoslijedom
 - Ako nema odgovarajuće lokacije, novi zahtjev postavlja se na rep reda čekanja

Deadline planer

- Dva problema manifestiraju se shemom dizala:
 - Zahtjev za udaljenim blokom može se odgoditi na dulje vrijeme jer se red čekanja dinamički ažurira
 - Niz zahtjeva za pisanje može blokirati zahtjev za čitanje na duže vrijeme i tako blokirati proces
- Deadline planer razvijen je 2002. godine
 - Ovaj planer koristi dva para redova čekanja
 - Osim što je svaki dolazni zahtjev smješten u red sortiranog dizala kao i prije, isti se zahtjev postavlja na repu pročitano FIFO reda čekanja za zahtjev za čitanje ili red čekanja FIFO-a za pisanje za zahtjev za pisanje
 - Kada je zahtjev izvršen, uklanja se s iz oba reda čekanja

Anticipatory planer

- Elevator and deadline planer mogu biti kontraproduktivno ako postoje brojni sinkroni zahtjevi za čitanje
- U Linuxu se iščekivajući planer postavlja na deadline planer
- Kada se pošalje zahtjev za čitanje, iščekivajući planer uzrokuje kašnjenje sustava zakazivanja
- Velika je vjerojatnost da će aplikacija koja je izdala posljednji zahtjev za čitanjem izdati još jedan zahtjev za čitanje na istom području diska
- Taj će se zahtjev odmah upotpuniti
- U suprotnom, planer nastavlja pomoću deadline planer

NOOP planer

Ovo je najjednostavnije među Linux I/O planerima

The diagram consists of three purple horizontal bars, each preceded by a white circle with a thin purple outline. The circles are connected by thin purple lines, forming a vertical chain. The first circle is at the top left, the second is in the middle left, and the third is at the bottom left. Each circle is connected to its corresponding text bar on the right.

To je minimalni planer koji umeće ulazno/izlazne zahtjeve u FIFO red i koristi spajanje

Njegove glavne namjene uključuju blok uređaje koji se ne temelje na disku, kao što su memorijski uređaji, i specijalizirana softverska ili hardverska okruženja koja rade vlastito zakazivanje i trebaju samo minimalnu podršku jezgre OS-a

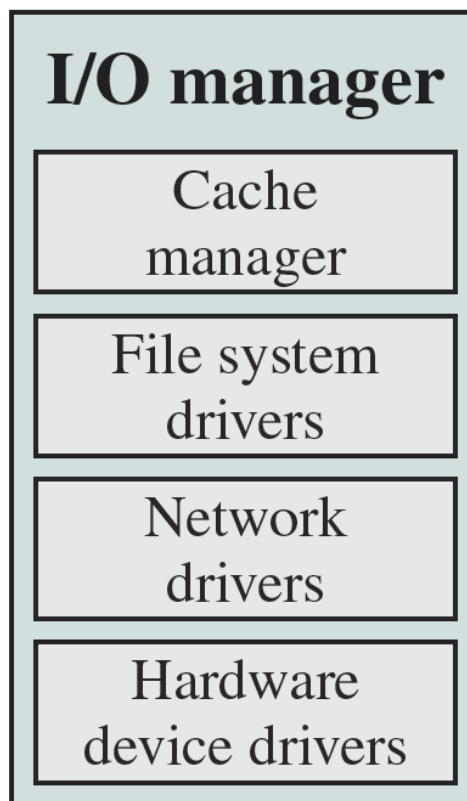
Potpuno pošten I/O planer čekanja (CFQ)

- Razvijen je 2003. godine
- Zadani je I/O planer na Linuxu
- CFQ planer jamči pravednu raspodjelu ulazno-izlazne propusnosti diska među svim procesima
- Održava se po ulazno-izlaznim redovima čekanja procesa
 - Svakom se procesu dodjeljuje jedan red čekanja
 - Svaki red čekanja ima dodijeljeni vremenski isječak
 - Zahtjevi se šalju u ove redove čekanja i obrađuju se u kružnom rasporedu dodjele
- Kada planer obrađuje određeni red čekanja, a u tom redu čekanja više nema zahtjeva, čeka u stanju mirovanja unaprijed definirani vremenski interval za nove zahtjeve, a ako nema zahtjeva, nastavlja se na sljedeći red čekanja

Predmemorija stranica – Linux

- Za Linux 2.4 i noviju postoji jedinstvena predmemorija stranica za sav promet između diska i glavne memorije
- Kada dođe vrijeme za pisanje prljavih stranica na disk, više njih se može posložiti i učinkovito zapisati
- Zbog načela vremenskog lokaliteta, stranice u predmemoriji stranice vjerojatno će se ponovno referencirati prije nego što se izbace iz predmemorije, čime će se smanjiti broj ulazno-izlaznih operacija sa diskom

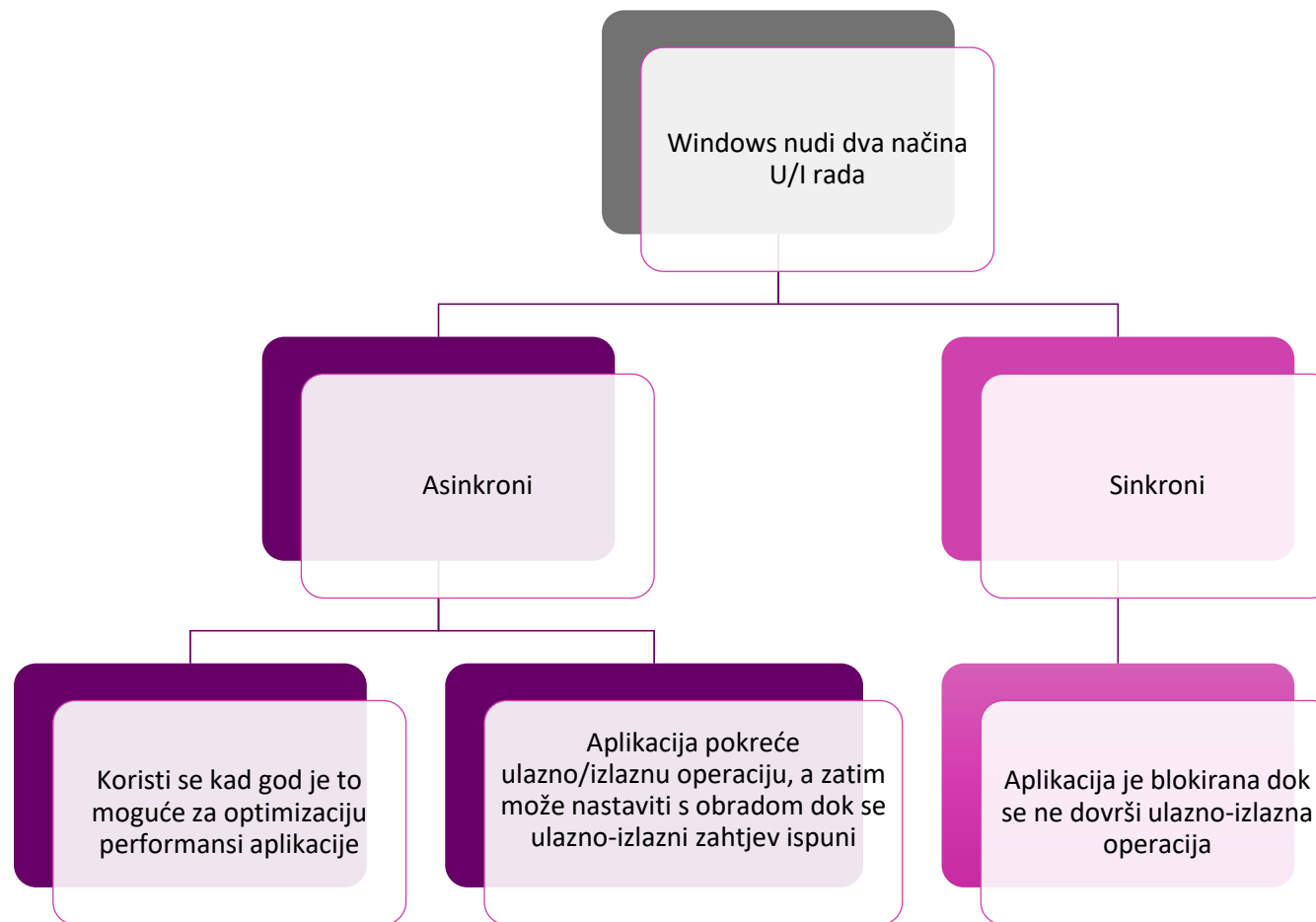
Windows ulazno/izlazni upravitelj

Osnovne ulazno-izlazne funkcije

- Upravitelj predmemorije
 - Mapira područja datoteka u kernelsku virtualnu memoriju, a zatim se oslanja na upravitelj virtualne memorije za kopiranje stranica u datoteke na disku i iz njih
- Upravljački programi datotečnog sustava
 - Šalje ulazno-izlazne zahtjeve upravljačkim programima softvera koji upravljaju prilagodnikom hardverskog uređaja
- Mrežni upravljački programi
 - Windows uključuje mogućnosti integriranog umrežavanja i podršku za udaljene datotečne sustave
 - Objekti se implementiraju kao softverski upravljački programi
- Upravljački programi hardverskih uređaja
 - Izvorni kod upravljačkih programa uređaja sa sustavom Windows prenosiv je u različitim vrstama procesora

Asinkroni i sinkroni I/O

Završetak ulazni/izlazne operacije

- Windows nudi pet različitih tehnika za signalizaciju završetak ulazno/izlazneoperacije:

- 1 • Signalizacija objekta datoteke
- 2 • Signalizacija objekta događaja
- 3 • Poziv asinkronog procesa
- 4 • Ulazno-izlazni priključci za dovršetak
- 5 • Prozivanje

Konfiguracije RAID-a u sustavu Windows

- Windows podržava dvije vrste RAID konfiguracija:

-

Hardverski RAID

Programski RAID

Odvojeni fizički diskovi koje je kontroler za pohranu diska spojio u jedan ili više logičkih diskova

Neprekinuti prostor na disku kombiniran u jednu ili više logičkih particija pomoću upravljačkog programa diska otpornog na greške

Volume Shadow Copies i Volume Encryption

- Volume Shadow Copies

- Učinkovit način izrade dosljednih snimaka volumena kako bi se mogli sigurnosno kopirati
- Također korisno za arhiviranje datoteka po volumenu
- Implementirao programski kroz upravljački program koji izrađuje kopije podataka na disku prije nego što je izbrisan

- Volume Encryption

- Windows koristi BitLocker za šifriranje cijelih jedinica
- Sigurnije od šifriranja pojedinačnih datoteka
- Omogućuje više međusobno povezanih slojeva sigurnosti

Datoteke

- Zbirke podataka koje su stvorili korisnici
- Datotečni sustav je jedan od najvažnijih dijelova OS-a
- Poželjna svojstva datoteka:

Dugoročno postojanje

- Datoteke se pohranjuju na disk ili drugu sekundarnu pohranu i ne nestaju kada se korisnik odjavi

Djeljive između procesima

- Datoteke imaju nazive i mogu imati povezane dozvole pristupa koje dopuštaju kontrolirano dijeljenje

Struktura

- Datoteke se mogu organizirati u hijerarhijsku strukturu kako bi odražavale odnose među datotekama

Datotečni sustavi

- Pruža način za pohranu podataka organiziranih kao datoteke i zbirku funkcija koje se mogu izvršiti nad njima
- Održavanje skupa atributa pridruženih datoteci
- Uobičajene operacije uključuju:
 - Stvaranje
 - Brisanje
 - Otvaranje
 - Zatvaranje
 - Čitanje
 - Pisanje

Struktura datoteke

Četiri pojma obično se koriste
pri raspravi o datotekama:

Polje

Zapis

Datoteka

Baza
podataka

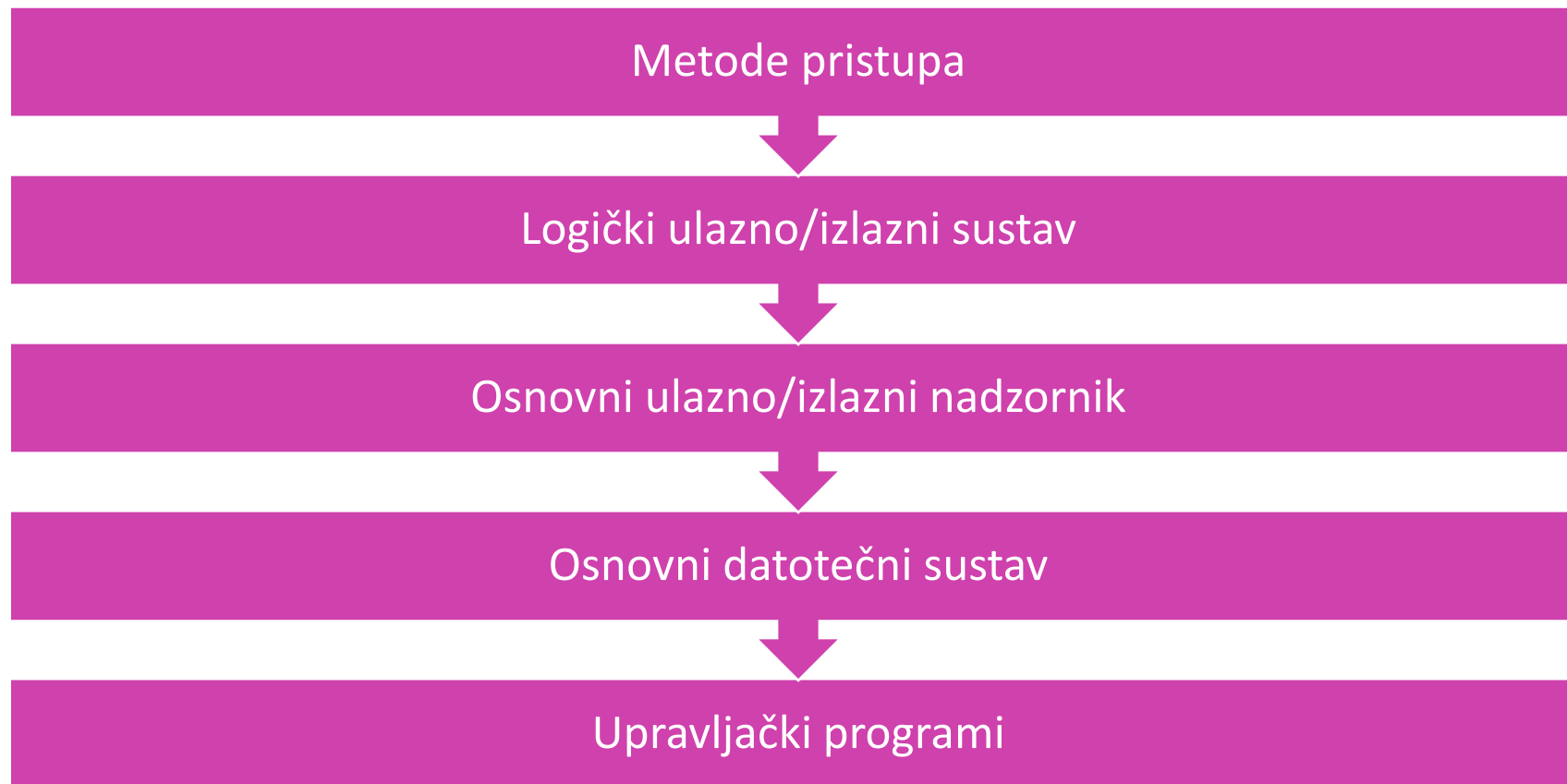
Pojmovi strukture datotečnog sustava

- Polje
 - Osnovni element podataka
 - Sadrži jednu vrijednost
 - Fiksna ili promjenjiva duljina
- Baza podataka
 - Prikupljanje povezanih podataka
 - Odnosi među elementima podataka su eksplicitni
 - Dizajniran za upotrebu u brojnim različitim aplikacijama
 - Sastoji se od jedne ili više vrsta datoteka
- Datoteka
 - Prikupljanje sličnih zapisa
 - Tretira se kao jedan entitet
 - Može se pozivati po nazivu
 - Ograničenja kontrole pristupa obično se primjenjuju na razini datoteke
- Zapis
 - Zbirka povezanih polja koja neka aplikacija može tretirati kao jedinicu
 - Fiksna ili promjenjiva duljina

Sustav upravljanja datotekama

- Zadovoljiti potrebe korisnika za upravljanjem podacima
- Jamstvo da su podaci u datoteci valjani
- Optimizirati performanse
- Pružanje ulazno-izlazne podrške za razne vrste uređaja za pohranu
- Minimizirati mogućnost gubitka podataka
- Pružanje standardiziranog skupa rutina ulazno-izlaznog sučelja korisničkim procesima
- Pružanje ulazno-izlazne podrške većem broju korisnika u višekorisničkim okruženjima

Arhitektura datotečnog sustava

Upravljački programi

- Najniža razina
- Izravno komunicira s perifernim uređajima
- Odgovoran za pokretanje ulazno-izlaznih operacija na uređaju
- Obraduje dovršetak ulazno-izlaznog zahtjeva
- Smatra se dijelom operativnog sustava

Osnovni datotečni sustav

- Naziva se i fizička ulazno-izlazna razina
- Primarno sučelje s okruženjem izvan računalnog sustava
- Bavi se blokovima podataka koji se razmjenjuju s diskovnim sustavima
- Upravlja postavljanje blokova na sekundarni uređaj za pohranu
- Upravlja međuspremnikom blokova u glavnoj memoriji
- Ne razumije sadržaj podataka ili strukturu uključenih datoteka
- Smatra se dijelom operativnog sustava

Osnovni ulazno/izlazni nadzornik

- Odgovoran za pokretanje i zatvaranje svih ulazno-izlaznih datoteka
- Na ovoj razini održavaju se kontrolne strukture koje se bave ulazno-izlaznim uređajima, planiranjem i statusom datoteka
- Odabire uređaj na kojem će se izvršiti ulazno/izlazna operacija
- Bavi se zakazivanjem pristupa disku radi optimizacije performansi
- Dodjeljuje ulazno-izlazne međuspremnik i sekundarnu memoriju
- Dio operativnog sustava

Logički ulazno/izlazni sustav

Metode pristupa

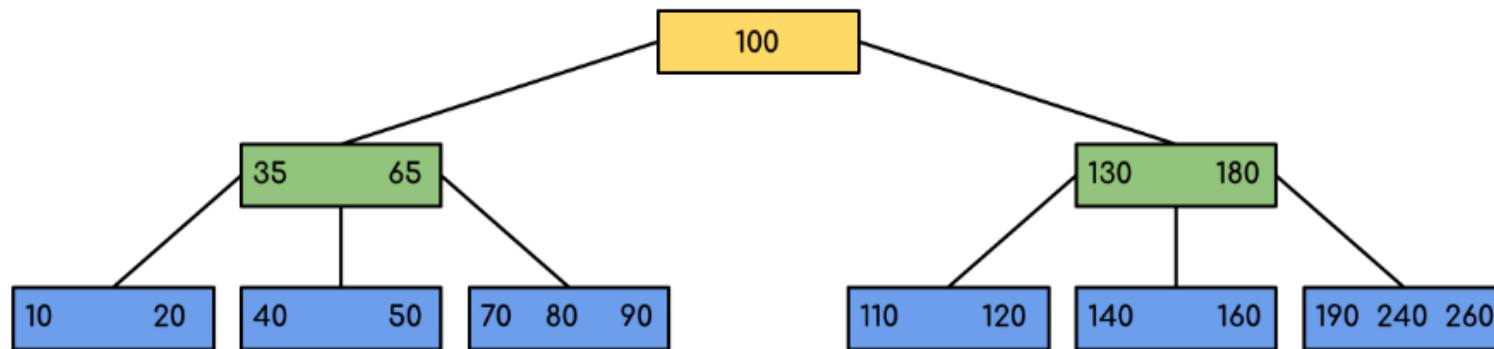
- Razina datotečnog sustava najbliža korisniku
- Pruža standardno sučelje između aplikacija i datotečnih sustava i uređaja koji sadrže podatke
- Različite metode pristupa odražavaju različite strukture datoteka i različite načine pristupa i obrade podataka

Organizacija datoteka i pristup

- Organizacija datoteka logično je strukturiranje zapisa kako je određeno načinom na koji im se pristupa
- Pri odabiru organizacije datoteka važno je nekoliko kriterija:
 - Kratko vrijeme pristupa
 - Jednostavnost ažuriranja
 - Ekonomičnost skladištenja
 - Jednostavno održavanje
 - Pouzdanost
- Prioritet kriterija ovisi o aplikaciji koja će koristiti datoteku

B-stabla

- Uravnotežena struktura stabla sa svim granama jednake duljine
- Standardna metoda organiziranja indeksa za baze podataka
- Obično se koristi u datotečnim sustavima OS-a
- Omogućuje učinkovito pretraživanje, dodavanje i brisanje stavki

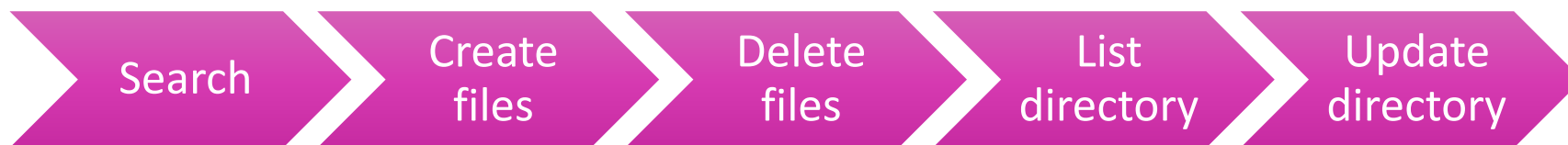

Karakteristike B-stabla

- B-stablo karakterizira minimalni stupanj d i zadovoljava sljedeća svojstva:
 1. Svaki čvor ima najviše $2d - 1$ ključa i $2d$ djece ili, ekvivalentno, $2d$ pokazivača
 2. Svaki čvor, osim korijena, ima najmanje $d - 1$ ključ i d pokazivača, zbog čega je svaki unutarnji čvor, osim korijena, barem napola pun i ima najmanje d djece
 3. Korijen ima najmanje 1 ključ i dvoje djece
 4. Svi listovi pojavljuju se na istoj razini i ne sadrže nikakve informacije.
 5. Neleaf čvor s k pokazivačima sadrži $k - 1$ ključ

Operacije izvršene u imeniku

- Da biste razumjeli zahtjeve za strukturu datoteke, korisno je razmotriti vrste operacija koje se mogu izvoditi u direktoriju:

Shema na dvije razine

Za svakog korisnika postoji jedan direktorij i glavni direktorij

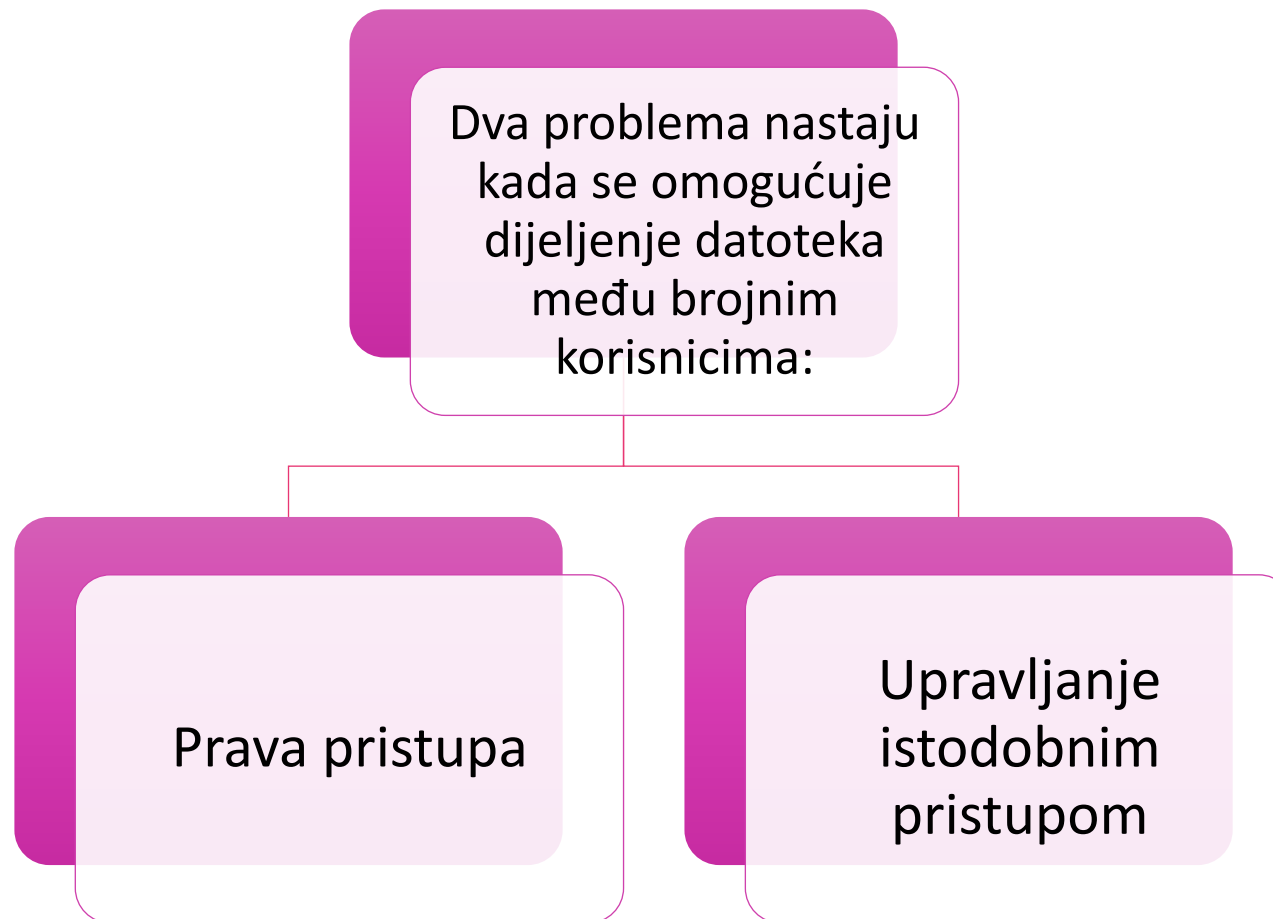
Glavni direktorij ima unos za svaki korisnički imenik koji pruža podatke o adresi i kontroli pristupa

Svaki korisnički direktorij jednostavan je popis datoteka tog korisnika

Imena moraju biti jedinstvena samo unutar zbirke datoteka jednog korisnika

Datotečni sustav može jednostavno nametnuti ograničenje pristupa direktorijima

Zajedničko korištenje datoteka

Prava pristupa

- Niko
 - Korisniku neće biti dopušteno čitanje korisničkog direktorija koji uključuje datoteku
- Čitanje metapodataka
 - Korisnik može utvrditi postoji li datoteka i tko je njezin vlasnik, a zatim može zatražiti od vlasnika dodatna prava pristupa
- Izvršavanje
 - Korisnik može učitati i izvršiti program, ali ga ne može kopirati
- Čitanje
 - Korisnik može pročitati datoteku u bilo koju svrhu, uključujući kopiranje i izvršavanje
- Dodavanje
 - Korisnik može dodati podatke u datoteku, ali ne može izmijeniti ili izbrisati sadržaj datoteke
- Ažuriranje
 - Korisnik može mijenjati, brisati i dodavati podatke datoteke
- Promjena zaštite
 - Korisnik može promijeniti prava pristupa dodijeljena drugim korisnicima
- Brisanje
 - Korisnik može izbrisati datoteku iz datotečnog sustava

Prava korisničkog pristupa

Vlasnik

Obično početni autor datoteke

Ima puna prava

Može dodijeliti prava drugima

Određeni korisnici

Pojedinačni korisnici koji su određeni korisničkim ID-om

Grupe korisnika

Skup korisnika koji nisu pojedinačno definiran

Svi

Svi korisnici koji imaju pristup ovom sustavu

Ovo su javne datoteke

Dodjela prostora datotekama

- Na sekundarnoj pohrani datoteka se sastoji od zbirke blokova
- Operacijski sustav ili sustav za upravljanje datotekama odgovoran je za dodjelu blokova datotekama
- Pristup koji se primjenjuje za dodjelu datoteka utječe na upravljanje slobodnim prostorom
- Prostor se dodjeljuje datoteci kao jedan ili više dijelova (susjedni skup dodijeljenih blokova)
- Tablica za dodjelu datoteka (FAT)
- Struktura podataka koja se koristi za praćenje dijelova dodijeljenih datoteci

Veličina blokova

- Pri odabiru veličine blokova dolazi do kompromisa između učinkovitosti sa stajališta jedne datoteke u odnosu na ukupnu učinkovitost sustava
- Stavke koje treba uzeti u obzir:
 - Kontinuitet prostora povećava performanse, posebno za Retrieve_Next operacije, a uvelike i za transakcije koje se odvijaju u operativnom sustavu orijentiranom na transakcije
 - Velikim brojem malih blokova povećava se veličina tablica potrebnih za upravljanje informacijama o dodjeli
 - Imajući dijelove fiksne veličine pojednostavljuje preraspodjelu prostora
 - S promjenjivom veličinom ili malim dijelovima fiksne veličine smanjuje se neiskorišteni dio prostora nastalog zbog alokacije

Alternative

- Dvije glavne alternative:

Promjenjivi, veliki susjedni dijelovi

- Pruža bolje performanse
- Promjenjiva veličina izbjegava gubitke prostora
- Tablice za dodjelu datoteka su male

Blokovi

- Mali fiksni dijelovi pružaju veću fleksibilnost
- Zahtijevaju velike tablice ili složene strukture
- Blizina je napuštena kao primarni cilj
- Blokovi se dodjeljuju po potrebi

Upravljanje slobodnim prostorom

- Kao što se mora upravljati dodijeljenim prostorom, tako mora i neraspoređeni prostor
- Za izvršavanje dodjele prostora datotekama potrebno je znati koji su blokovi dostupni
- Uz tablicu za dodjelu datoteka potrebna je i tablica raspodjele diska

Bit tablice

- Ova metoda koristi vektor koji sadrži po jedan bit za svaki blok na disku
- Svaki unos 0 odgovara slobodnom bloku, a svaki 1 odgovara bloku koji se koristi

Prednosti:

- Dobro funkcionira s bilo kojim načinom dodjele prostora datotekama
- Najmanje moguće prostora

Lančani slobodni dijelovi

- Slobodni dijelovi mogu se vezati lancima pomoću pokazivača i vrijednosti duljine u svakom slobodnom dijelu
- Zanimarivi dodatni prostor jer nema potrebe za tablicom raspodjele diska
- Prilagođeno svim metodama dodjele prostora datotekama

Nedostaci:

- Dovodi do fragmentacije
- Svaki put kada dodijelite blok, prvo morate pročitati blok da biste pronašli pokazivač na novi prvi slobodni blok prije nego što napišete podatke u taj blok

Indeksiranje

- Tretira slobodan prostor kao datoteku i koristi tablicu indeksa kao i za dodjelu datoteka
- Za učinkovitost, indeks bi se trebao temeljiti na dijelovima promjenjive veličine, a ne na blokovima
- Ovaj pristup pruža učinkovitu podršku za sve metode dodjele datoteka

Popis praznih blokova

Svakom bloku dodjeljuje se broj uzastopno

Popis brojeva svih slobodnih blokova održava se u rezerviranom dijelu diska

Ovisno o veličini diska, za pohranu broja jednog bloka bit će potrebno 24 ili 32 bita

Veličina praznog popisa blokova je 24 ili 32 puta veća od odgovarajuće tablice bitova i mora se pohraniti na disk

Postoje dvije učinkovite tehnike za spremanje malog dijela praznih blokova u glavnu memoriju:

Popis se može tretirati kao push-down stog s prvih nekoliko tisuća elemenata koji se čuvaju u glavnoj memoriji

Popis se može tretirati kao FIFO red čekanja, s nekoliko tisuća unosa s početka i kraja reda čekanja u glavnoj memoriji

Volumeni

- Zbirka adresabilnih sektora u sekundarnoj memoriji koje OS ili aplikacija mogu koristiti za pohranu podataka
- Sektori u obujmu ne moraju biti uzastopni na fizičkom uređaju za pohranu
- Oni se samo tako trebaju pojaviti OS-u ili aplikaciji
- Volumen može biti rezultat sastavljanja i spajanja manjih volumena

UNIX upravljanje datotekama

- U datotečnom sustavu UNIX razlikuje se šest vrsta datoteka:

Regularne - obične

- Sadrži proizvoljne podatke u blokovima podataka

Direktorij

- Sadrži popis naziva datoteka i pokazivača na pridružene inode (čvorovi indeksa)

Specijalne

- Ne sadrži podatke, ali pruža mehanizam za mapiranje fizičkih uređaja u nazive datoteka

Imenovane cijevi

- Međuprocesni komunikacijski objekt

Linkovi

- Alternativni naziv datoteke za postojeću datoteku

Simboličke veze

- Podatkovna datoteka koja sadrži naziv datoteke s kojom je povezana

Inod - čvor indeksa

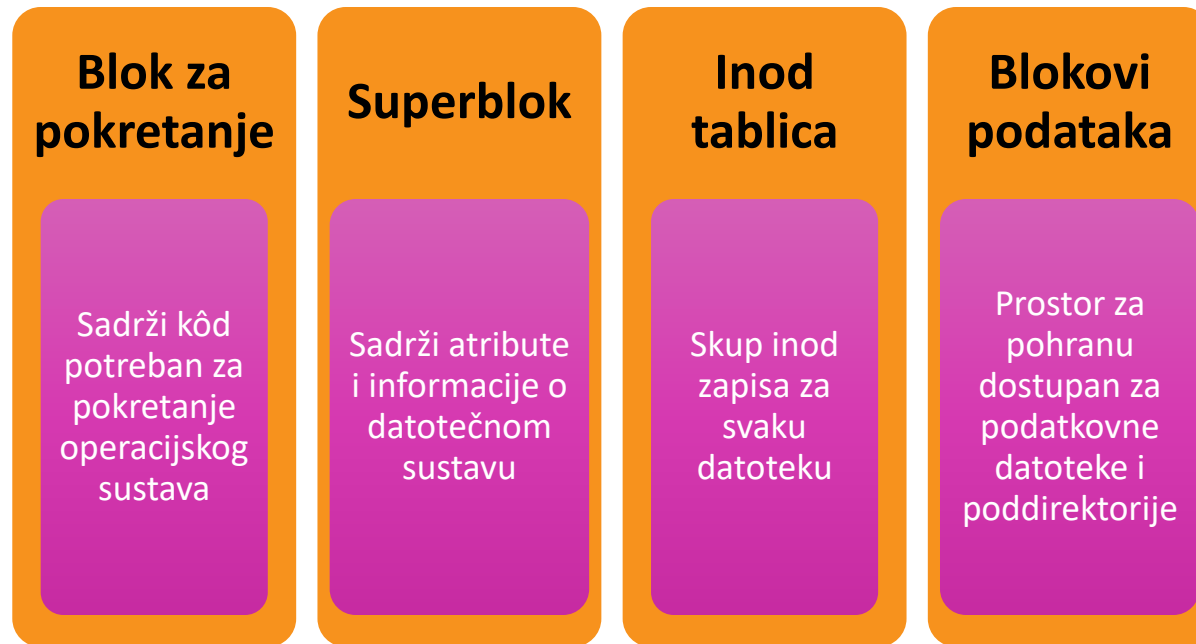
- Svim vrstama UNIX datoteka upravlja OS pomoću inod
- Inod (čvor indeksa) je kontrolna struktura koja sadrži ključne informacije potrebne operacijskom sustavu za određenu datoteku
- Nekoliko naziva datoteka može biti povezano s jednim inodom
 - Aktivni inod povezana je s točno jednom datotekom
 - Svaku datoteku kontrolira točno jedan inode

Dodjela datoteka

- Dodjela datoteka vrši se na temelju bloka
- Dodjela je po potrebi dinamična, umjesto da se koristi predallokacija
- Za praćenje svake datoteke koristi se indeksirana metoda, a dio indeksa pohranjen je u indou za datoteku
- U svim implementacijama UNIX-a inod uključuje niz izravnih pokazivača i tri neizravna pokazivača (jednostruki, dvostruki, trostruki)

Struktura volumena

- Datotečni sustav UNIX nalazi se na jednom logičkom disku ili particiji diska i postavljen je sa sljedećim elementima:

Datotečni sustav Windows

- Programeri sustava Windows NT dizajnirali su novi datotečni sustav, Datotečni sustav Nove tehnologije (NTFS) koji je namijenjen ispunjavanju vrhunskih zahtjeva za radne stanice i poslužitelje
- Ključne značajke NTFS-a:
 - Oporavivost
 - Sigurnost
 - Veliki diskovi i velike datoteke
 - Više tokova podataka
 - Journaling
 - Kompresija i šifriranje
 - Tvrde i simboličke veze

NTFS volumen i struktura datoteke

- NTFS koristi sljedeće koncepte pohrane diska:

Sektor

- Najmanja jedinica fizičke pohrane na disku
- Veličina podataka u bajtovima potencija je broja 2 i gotovo uvijek je 512

Klaster

- Jedan ili više susjednih sektora
- Veličina klastera u sektorima je potencija broja 2

Volumen

- Logička particija na disku, koja se sastoji od jednog ili više klastera i koju datotečni sustav koristi za dodjelu prostora
- Može biti cijeli ili dio jednog diska ili se može proširiti na više diskova
- Maksimalna veličina volumena za NTFS je 2^{64} klastera

Glavna tablica datoteka (MFT)

- Srce datotečnog sustava Windows je MFT
- MFT je organiziran kao tablica redaka od 1.024 bajta, nazvana zapisi
- Svaki redak opisuje datoteku na ovoj jedinici, uključujući sam MFT, koji se tretira kao datoteka
- Svaki zapis u MFT-u sastoji se od skupa atributa koji služe za definiranje karakteristika datoteke (ili mape) i sadržaja datoteke

SQLite

- Najčešće implementirani modul SQL baze podataka na svijetu
- Na temelju strukturiranog jezika upita (SQL)
- Dizajniran za pružanje pojednostavljenog sustava upravljanja bazama podataka temeljenog na SQL-u prikladnog za ugrađene sustave i druge ograničene memorijske sustave
- SQLite biblioteka može se implementirati u manje od 400 KB
- Za razliku od drugih sustava za upravljanje bazama podataka, SQLite nije zaseban proces kojem se pristupa iz klijentske aplikacije
 - Biblioteka SQLite povezana je i time postaje sastavni dio aplikacijskog programa

Summary

- Ulazno-izlazni uređaji
- Organizacija funkcije ulazno/izlazne funkcije
 - Evolucija I/O funkcije
 - Izravan pristup memoriji
- Problemi s dizajnom operacijskog sustava
 - Ciljevi dizajna
 - Logička struktura ulazno-izlazne funkcije
- Ulazno/izlazni međuspremnik
 - Jednostruki/dvostruki/kružni međuspremnik
 - Korisnost međuspremnik
- Planiranje diska
 - Parametri performansi diska
 - Pravila zakazivanja diska
- RAID
- Predmemorija diska
- UNIX SVR4 I/O
- Linux I/O
- Windows ulazno/izlazno
- Struktura datoteke
- Sustavi za upravljanje datotekama
- B-stabla
- Direktoriji datoteka
 - Sadržaj
 - Struktura
 - Imenovanja
- Zajedničko korištenje datoteka
- Prava pristupa
- Simultani pristup
- UNIX upravljanje datotekama
- Linux virtualni datotečni sustav
- Datotečni sustav Windows
- SQLite

An abstract graphic on the left side of the slide, composed of thick, curved lines. The lines are primarily pink and magenta, with a section at the bottom left transitioning into a bright orange color. The lines curve and loop, creating a dynamic, organic shape.

**Thank you for
your attention!**